

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра корекційної освіти

Затверджено

Вченою радою ХДУ
Протокол № 5 від 22.12.2014

Глущенко І.І.

ЛОГОПЕДІЯ З ПРАКТИКУМОМ

Навчально-методичні рекомендації до лабораторних занять
для студентів II курсу бакалаврського рівня напряму підготовки
(спеціальності) «Корекційна освіта (олігофренопедагогіка, логопедія)»
денної та заочної форм навчання вищих навчальних закладів

Херсон - 2014

Логопедія з практикумом. Навчально-методичні рекомендації до лабораторних занять для студентів II курсу бакалаврського рівня напряму підготовки (спеціальності) «Корекційна освіта (олігофренопедагогіка, логопедія)» денної та заочної форм навчання вищих навчальних закладів.

Укладач: кандидат педагогічних наук Глущенко І.І.

Рецензенти: кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії логопедії інституту спеціальної педагогіки НАПН України Трофименко Л.І.
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки, кандидат педагогічних наук Лопатко Л.А.

Рекомендовано до друку Вченою радою ХДУ
Протокол № 5 від 22.12.2014 р.

Схвалено науково-методичною радою ХДУ
Протокол № 2 від 16.12.2014 р.

Розглянуто на засіданні НМР факультету природознавства, здоров'я людини та туризму
Протокол № 3 від 07.11.2014 р.

Обговорено на засіданні кафедри корекційної освіти
Протокол № 3 від 03.11.2014 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тематика лабораторних занять.....	8
Лабораторне заняття 1.....	9
Лабораторне заняття 2.....	10
Лабораторне заняття 3.....	11
Лабораторне заняття 4.....	13
Лабораторне заняття 5.....	14
Лабораторне заняття 6.....	16
Лабораторне заняття 7.....	18
Лабораторне заняття 8.....	19
Лабораторне заняття 9.....	20
Лабораторне заняття 10.....	21
Лабораторне заняття 11.....	23
Лабораторне заняття 12.....	24
Лабораторне заняття 13.....	26
Лабораторне заняття 14.....	27
Лабораторне заняття 15.....	28
Лабораторне заняття 16.....	29
Лабораторне заняття 17.....	31
Лабораторне заняття 18.....	32
Лабораторне заняття 19.....	33
Лабораторне заняття 20.....	34
Лабораторне заняття 21.....	36
Лабораторне заняття 22.....	37
Лабораторне заняття 23.....	38
Лабораторне заняття 24.....	40
Лабораторне заняття 25.....	41
Лабораторне заняття 26.....	42
Лабораторне заняття 27.....	43
Лабораторне заняття 28.....	45
Лабораторне заняття 29.....	46
Контрольні питання з дисципліни.....	48
Термінологічний словник.....	51
Рекомендована література.....	55

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Логопедія з практикумом» входить до нормативної частини освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності «Корекційна освіта (олігофренопедагогіка та логопедія).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості порушення мовлення і процес їх попередження та усунення засобами спеціального навчання і виховання у осіб з розладами мовленнєвої діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: Вивчення курсу «Логопедія з практикумом» спирається на знання та вміння, отриманні студентами під час вивчення анатомо-фізіологічних та клінічних основ дефектології, дефектології з основами психопатології, психофізіології, фізіології ВВД, педагогіки, психології, анатомії.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретичні основи логопедії.
2. Онтогенез розвитку дитячого мовлення.
3. Характеристика звуків української мови.
4. Формування навичок правильної звуковимови.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Логопедія - одна з основних дисциплін у системі підготовки спеціаліста-логопеда.

Метою викладання навчальної дисципліни «Логопедія з практикумом» є надати студентам знання про теоретичні основи логопедії, онтогенез дитячого мовлення, розповсюдженість та систематизацію мовленнєвих порушень. В даному курсі розглядаються також питання фізіологічного та патологічного порушення мовлення у дітей. Особлива увага приділяється вивченню літератури з проблем теоретичних основ логопедії.

Студенти повинні отримати знання про мовленнєву діяльність її структуру і компоненти, закономірності формування мовленнєвих умінь і навичок в нормальних і атипових умовах, мовленнєві порушення та їх розповсюдженість в дошкільному віці, вивчення впливу мовленнєвої патології на психічну діяльність дитини.

Студенти повинні знати критерії педагогічного, психологічного, лінгвістичного і клінічного характеру під час визначення порушень мовлення у дітей різного віку.

Студенти повинні оволодіти прийомами виявлення недоліків звуковимови у дітей дошкільного віку. У процесі оволодіння логопедичною діагностикою студенти вчаться аналізувати симптоматику порушень мовлення. Оволодівають основними етапами логопедичної роботи по усуненню недоліків звуковимови: підготовчі вправи, постановка порушеного звука, автоматизація, диференціація і введення звука в самостійне мовлення дитини. Підготовка до практичної діяльності забезпечується як змістом, так і системою лабораторних занять.

Згідно вимогам освітньо-професійної програми студенти повинні

знати:

- предмет, об'єкт, принципи, значення логопедії як навчального предмету;
- анатомо-фізіологічні основи мовлення;
- характеристику звуків мовлення;
- особливості критичних періодів розвитку дитячого мовлення;
- розвиток мовлення дитини на різних стадіях онтогенезу;
- особливості формування мовленнєвого дихання, загальної та дрібної моторики у дітей з різним рівнем інтелектуального та мовленнєвого розвитку;
- психолінгвістичну структуру мовленнєвої діяльності та механізми її формування;
- критерії педагогічного, психологічного, лінгвістичного і клінічного характеру під час визначення порушень мовлення у дітей різного віку;
- сучасні класифікації мовленнєвих порушень;
- причини, механізми та класифікацію мовленнєвих порушень;
- сучасні психолого-педагогічні методи діагностики мовленнєвих особливостей та порушень мовленнєвого розвитку у дітей різного віку;
- особливості застосування наочних, словесних, практичних методів навчання в логопедії.

вміти:

- володіти навичками розмежування нормально розвиненого і патологічного мовлення;
- здійснювати діагностичне обстеження мовлення дітей різного вікової групи і з різними мовленнєвими вадами розвитку;
- проводити дослідження окремих показників звукової та смислової сторін мовлення у дітей - логопатів;
- забезпечувати оптимальне поєднання словесних, наочних і практичних методів навчання дітей з вадами мовлення;
- надавати батькам рекомендації щодо організації корекційної роботи з дитиною з вадами мовлення.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ**Змістовий модуль 1. Тема: Теоретичні основи логопедії.**

Предмет, мета і задачі логопедії як розділу корекційної педагогіки. Історія розвитку поглядів на перспективи, зміст і методи навчання та виховання дітей з вадами мовлення. Міжпредметні зв'язки логопедії їх взаємозв'язок. Види мовленнєвої діяльності. Закономірності нормального розвитку дитячого мовлення у різні вікові періоди. Взаємозв'язок порушення мовлення з розвитком психічних процесів дитини. Роль батьків у формуванні мовлення і мовленнєвої діяльності дітей раннього віку.

Будова та функція мовно-рухового аналізатора. Анатомо-фізіологічні основи правильного вимовляння. Роль слухового і мовно-рухового аналізатора при формуванні мовлення у дітей дошкільного віку. Залежність

формування звукопромовляння у дітей раннього віку від рівня сформованості фонематичного слуху.

Змістовий модуль 2. Тема: Онтогенез розвитку дитячого мовлення.

Особливості розвитку мовлення дітей раннього віку. Характеристика критичних періодів розвитку дитячого мовлення. Теоретичні і практичні аспекти розвитку дитячого мовлення у перший, другий і третій критичні періоди.

Вплив зовнішніх факторів на мовленнєвий розвиток дітей раннього віку. Роль різних факторів у виникненні мовленнєвих порушень органічного і функціонального характеру. Визначення розповсюдженості, симптоматики і ступенів прояву мовленнєвих порушень та їх систематизація. Клініко-педагогічна класифікація мовленнєвих порушень. Характеристика затримки мовленнєвого розвитку дітей раннього віку.

Зміст корекційної роботи з розвитку дрібної моторики пальців рук у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку: пасивна гімнастика для пальців рук; активна гімнастика для розвитку дрібної моторики (з мовленнєвим супроводом та без нього).

Особливості формування мовленнєвого дихання у дітей з вадами мовлення. Практичне оволодіння методами діагностики і корекції мовленнєвого дихання у дітей з різними мовленнєвими вадами.

Змістовий модуль 3. Тема: Характеристика звуків української мови.

Роль артикуляційної та дрібної моторики у розвитку правильного мовлення дітей дошкільного віку. Практичне оволодіння артикуляційними вправами та ігровими методами і прийомами, які доцільно використовувати для розвитку артикуляційної моторики у дітей-логопатів.

Поняття про логопедичний профіль, його елементи. Характеристика голосних звуків за рядами, ступеням підняття язика, положенням губ. Основні причини і види порушення промовляння голосних фонем.

Статика та динаміка створення приголосних звуків. Положення рухомих органів артикуляції під час промовляння приголосних звуків.

Змістовий модуль 4. Тема: Формування навичок правильної звуковимови.

Особливості фізіологічних недоліків звукової сторони мовлення у дітей дошкільного віку. Формування слухового сприйняття, слухової пам'яті та фонематичного слуху у дітей в процесі онтогенезу. Особливості обстеження мовлення дітей дошкільного віку: збір анамнезу; історія розвитку мовлення у ранній віковий період; будова і рухливість органів артикуляції, стан мовленнєвого дихання, дрібної моторики пальців рук, звуковимови, фонематичного слуху, сформованість смислової сторони та просодичної сторони мовлення.

Зміст основних етапів логопедичної роботи з дітьми при порушеній звуковимові. Завдання і цілі підготовчого етапу: підготовка артикуляційного апарату до відтворення окремих елементів артикуляції; робота над

артикуляційною моторикою; формування правильної артикуляції звука; робота над мовленнєвим диханням; розвиток фонематичного сприйняття.

Основні методи постановки звуку (за наслідуванням, механічний, змішаний). Сутність етапів автоматизації та диференціації раніш порушеного звука, використання слухового та кінестетичного контролю. Диференційоване використання загальнодидактичних та спеціальних принципів логопедичної роботи. Співвідношення різних видів мовленнєвої діяльності на різних етапах корекції звуковимови. Ігрова діяльність в системі логопедичної роботи. Особливості роботи з батьками дітей дошкільного віку, які мають вади звуковимови.

ТЕМАТИКА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

1. Теоретичні аспекти розвитку логопедії.
2. Будова і функція мовленнєвого аналізатора.
3. Причини мовленнєвих порушень.
4. Класифікація мовленнєвих порушень.
5. Особливості онтогенезу дитячого мовлення.
6. Особливості розвитку лексико-граматичної структури мовлення в онтогенезі.
7. Особливості становлення фонематичного слуху в період онтогенезу.
8. Етапи формування фонематичного слуху у дітей дошкільного віку.
9. Перший критичний період розвитку дитячого мовлення.
10. Другий критичний період розвитку дитячого мовлення.
11. Третій критичний період розвитку дитячого мовлення.
12. Особливості артикуляційної моторики.
13. Комплекси артикуляційної гімнастики.
14. Особливості розвитку мовленнєвого дихання у дітей дошкільного віку в період формування мовлення.
15. Практичне застосування вправ на розвиток мовленнєвого дихання.
16. Особливості розвитку загальної та дрібної моторики.
17. Корекція загальної та дрібної моторики.
18. Класифікація голосних звуків.
19. Класифікація приголосних звуків української мови.
20. Характеристика правильної артикуляції звуків [Б]-[Б'], [П]-[П'], [М]-[М'].
21. Характеристика правильного вимовляння звуків [В],[Ф].
22. Характеристика правильного вимовляння звуків [Т]-[Т'], [Д]-[Д'], [Н]-[Н'].
23. Характеристика свистячих звуків [С]-[С'], [З]-[З'], [Ц], [ДЗ].
24. Характеристика правильної артикуляції шиплячих звуків [Ж]-[Ш], [Ч], [ДЖ], [ШЧ].
25. Характеристика правильного вимовляння звуків [Г]-[К], [Г]-[Х], [Й].
26. Характеристика правильного вимовляння звуків [Л]-[Л'].
27. Характеристика правильного вимовляння звуків [Р]-[Р'].
28. Обстеження звуковимови дітей дошкільного віку.
29. Обстеження мовлення дітей дошкільного віку.

Лабораторне заняття №1

Тема: Теоретичні аспекти розвитку логопедії.

Мета: Розглянути теоретичні аспекти розвитку логопедичної науки. Проаналізувати зв'язок логопедії з іншими науками та визначити основні методи та принципи логопедії.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Заповнити таблицю «Характеристика логопедії як науки» (Табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика логопедії як науки

<i>Визначення</i>	<i>Мета</i>	<i>Задачі</i>		<i>Об'єкт</i>	<i>Предмет</i>
		<i>Теоретичні</i>	<i>Практичні</i>		

2. Заповнити таблицю «Зв'язок логопедії з іншими науками» (Табл. 2).

Таблиця 2

Зв'язок логопедії з іншими науками

<i>Зв'язки</i>	<i>Науки</i>	<i>Обґрунтування значення науки</i>
Внутрішньосистемні		
Міжсистемні		

3. Заповнити таблицю «Принципи логопедії» (Табл. 3).

Таблиця 3

Принципи логопедії

<i>Групи принципів</i>	<i>Принцип</i>	<i>Характеристика принципу</i>
Загальнодидактичні принципи		
Специфічні принципи		

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Дати визначення поняття «логопедія». Розкрити сутність терміну «логопедія».
2. Назвати предмет, об'єкт, завдання логопедії.
3. Взаємозв'язок логопедії з іншими науками.
4. Характеристика принципів і методів логопедії.

Література:

1. Логопедия: учебник для пед. вузов дефектолог. фак.: доп. М-вом образования и науки РФ / Л.С. Волкова, Р.И. Лалаева, Е.М. Мастюкова и др.; под ред. Л.С. Волковой. – М.: Владос, 2010.
2. Хватцев, М. Е. Логопедия: в 2 кн.: книга для преподавателей и студентов пед. вузов. Кн. 1 / М.Е. Хватцев; под науч. ред. Р.И. Лалаевой, С.Н. Шаховской. – М.: ВЛАДОС, 2009.
3. Основы теории и практики логопедии / под ред. Р.Е. Левиной. – М.: Просвещение, 1968.
4. Понятийно-терминологический словарь логопеда / под ред. В.И. Селиверстова. – М.: Академический Проект, 2004.
5. Правдина, О. В. Логопедия / О.В Правдина. – М.: Просвещение, 1973.
6. Селиверстов, В. И. История логопедии / В.И. Селиверстов. – М.: Академический Проект, 2003.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Підготувати доповідь на тему: «Історичний розвиток логопедичної науки».

Лабораторне заняття № 2

Тема: Будова і функція мовленнєвого аналізатора.

Мета: Вивчити теоретичні основи логопедії. Визначити роль слуху і зору у формуванні мовлення дітей раннього віку. Проаналізувати будову і функцію мовнорухового аналізатора.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Схематично замалювати будову мовнорухового аналізатора. Визначити значення і функцію кожного відділу.
2. Визначити будову та функцію периферичного відділу мовленнєвого аналізатора. Заповнити таблицю 4.

Таблиця 4

Периферичний відділ мовленнєвого аналізатора

<i>№</i>	<i>Відділ</i>	<i>Будова</i>	<i>Функції</i>
1	Артикуляційний		
2	Голосовий		
3	Дихальний		

3. У практичному зошиті схематично замалювати будову артикуляційного апарату. Підписати частини периферичного відділу мовленнєвого аналізатору.

4. Розкрити роль слухового і зорового сприйняття в розвитку мовлення дітей дошкільного віку. (Законспектувати).

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Дати визначення термінам: «логопедія», «логопед», «логопат», «мовлення», «язик», «комунікація».
2. Назвати аналізатори, які беруть участь в акті мовлення. Обґрунтувати свою відповідь.
3. Принципи логопедії. Розкрити їх зміст.
4. Центри мовлення (Брока, Верніке), функція, значення.
5. Дати визначення «імпресивне і експресивне мовлення».
6. Дайте визначення поняття «внутрішнє мовлення».
7. Визначити критерії, за якими розрізняють види мовленнєвої діяльності.

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. - М.: Владос, 1999.
2. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.
3. Практикум по дошкольной логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин.-тов./ В.И. Селиверстов, С.Н. Шаховская, Т.Н. Воронцова, Ю.Г. Гаубих; Под ред.. В.И. Селивестрова, – М: – «Просвещение», 1988 – 222 с.: ил.
4. Яковлева С.Д. Анатомио-фізіологічні та клінічні основи дефектології.- Херсон, 2001.
5. Филичева Т. Б. Речь как явление физиологическое, социальное, психолого-педагогическое / Т. Б. Филичева // Социальная психология. – 2008. – № 3. – С. 6-8.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Розкрити та проаналізувати відмінність внутрішнього мовлення від думки і мовленнєвого висловлювання.
2. Визначити роль зору у формуванні усного мовлення.

Практичне заняття № 3

Тема: Причини мовленнєвих порушень.

Мета: Вивчити фактори, які сприяють виникненню порушень мовлення. Визначити вплив мовленнєвого порушення на загальний розвиток дитини.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Визначити і проаналізувати причини, які сприяють виникненню порушень мовлення. Заповнити таблицю 5.

Таблиця 5

Класифікація причин мовленнєвих порушень

<i>№</i>	<i>Органічні причини</i>	<i>№</i>	<i>Функціональні причини</i>

3. Записати у зошит психологічні особливості дітей з порушеннями мовлення.

4. Скласти план бесіди з батьками за темою: «Профілактика мовленнєвих порушень».

5. Привести приклади правильного і неправильного мовленнєвого виховання дітей, проаналізувати їх.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Назвати основні причини мовленнєвих порушень.

2. Чому негативне мовне середовище відносять до причин порушення мовлення.

3. Визначити, які з причин (екзогенні чи ендогенні) мають більший патологічний вплив на розвиток мовлення дітей.

4. Проаналізувати роль факторів спадковості у виникненні порушень мовлення.

5. Дати характеристику умовам, які ведуть до порушення мовлення.

6. Визначити взаємозв'язок порушень мовлення з порушеннями фізичного і психічного розвитку дитини.

7. Показати на конкретних прикладах роль різних факторів у виникненні мовленнєвих порушень органічного та функціонального характеру.

8. Порівняйте поняття «недорозвиток дитячого мовлення» і «дефект сформованого мовлення».

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. - М.: Владос, 1999.

2. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.

3. Волосовец Т.В. Основы логопедии с практикумом по произношению. - М., 2002.

4. Лалаева Р.И., Парамонова Л.Г., Шаховская С.Н. Логопедия в таблицах и схемах: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов по курсу «Логопедия». – М., 2012. – 216 с.

5. Практикум по дошкольной логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин.-тов./ В.И. Селиверстов, С.Н. Шаховская, Т.Н. Воронцова, Ю.Г. Гаубих; Под ред. В.И. Селивестрова, – М: – «Просвещение», 1988 – 222 с.: ил.

6. <http://www.defectolog.ru/specialists/1006/?x=1&theme=481>

7. <http://www.tvoymalysh.com.ua/view/2964/>

Теми для самостійного опрацювання:

1. Орієнтуючись на публікації в журналах «Дефектологія», «Дошкільне виховання», дати обґрунтування актуальності проблеми вивчення причин мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

Практичне заняття № 4

Тема: Класифікація мовленнєвих порушень.

Мета: Вивчити і проаналізувати існуючу класифікацію мовленнєвих порушень. Проаналізувати критерії, які покладені в характеристику мовленнєвих вад.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Визначити і записати характеристику психологічного та логопедичного аспекту оцінювання порушень мовлення. Відповіді оформити у вигляді таблиці або схеми.

2. Використовуючи спеціальну літературу, визначити і дати визначення порушенням усного і писемного мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Заповнити таблицю 6.

Таблиця 6

№	Писемне мовлення	Усне мовлення		
		Порушення звукової сторони	Порушення смислової сторони	Порушення темпу і ритму мовлення
	1. Дислексія	1. Дисфонія	1. Алалія	1. Браділалія
	2. Дисграфія	2. Дислалія	2. ЗНМ	2. Тахілалія
	3. Дизорфографія	3. Ринопалія		3. Заїкання
		4. Дизартрія		

3. Описати вплив порушень звукової та смислової сторони мовлення на стан сформованості та розвитку інтелекту дітей.

4. Записати у зошит визначення логопедичній термінології: фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення, загального недорозвинення мовлення, заїкування, дисфонія, брадилалія, тахілалія, дислалія, ринопалія, дизартрія, алалія, афазія, дислексія, дисграфія, дизорфографія.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Які критерії покладено в основу існуючих класифікацій мовленнєвих порушень?

2. Проаналізувати клінічні і психолінгвістичні критерії оцінювання мовленнєвих порушень.

3. Пояснити значення комплексного підходу для аналізу мовленнєвих порушень.

4. Дати класифікацію порушення усного мовлення.

5. Дати класифікацію порушення писемного мовлення.
6. Чому в психолого–педагогічній класифікації на виділяються окремо порушення читання і письма?
7. Хто розробив вчення про загальний недорозвиток мовлення?
8. При яких порушеннях відмічається назалізація голосу?
9. При яких порушеннях страждає писемне мовлення?
10. При яких порушеннях найчастіше страждає звуковимова?
11. Як порушення смислової сторони мовлення впливають на розвиток інтелекту дитини?

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. - М.: Владос, 1999.
2. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.
3. Волосовец Т.В. Основы логопедии с практикумом по произношению. - М., 2002.
4. Практикум по дошкольной логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин.-тов./ В.И. Селиверстов, С.Н. Шаховская, Т.Н. Воронцова, Ю.Г. Гаубих; Под ред.. В.И. Селивестрова, – М: – «Просвещение», 1988 – 222 с.: ил.
5. Лалаева Р. И. Взаимосвязь в развитии интеллекта и языковой способности у детей при нормальном и нарушенном онтогенезе / Р. И. Лалаева // Логопедия. – 2005. – № 1. – С. 5-11.
6. Лалаева Р.И., Парамонова Л.Г., Шаховская С.Н. Логопедия в таблицах и схемах: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов по курсу «Логопедия». – М., 2012. – 216 с.
7. Пятница Т. В. Логопедия в таблицах и схемах / Т. В. Пятница. – Минск: Аверсэв, 2006. – (В помощь логопеду).
8. Ревуцька О. Розвиток вчення про мовленнєві порушення та їх подолання / О. Ревуцька // Імідж сучасного педагога. Корекційно-педагогічна допомога дітям. – 2009. – № 6-7 (95-96). – С. 80-82.

Теми для самостійного опрацювання:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури дати визначення системним та поліморфним порушенням мовлення.

Лабораторне заняття № 5

Тема: Особливості онтогенезу дитячого мовлення.

Мета: Проаналізувати особливості становлення дитячого мовлення в період онтогенезу. Вивчити основні причини порушення мовлення в ранньому віці.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Заповнити таблицю. Визначити особливості становлення дитячого мовлення у різні вікові періоди розвитку дитини. Заповнити таблицю 7.

Таблиця 7

Особливості становлення складових усного мовлення в період онтогенезу

<i>Складові усного мовлення</i>	<i>Вік дитини</i>				
	0-1	2-3	3-4	4-5	5-6
Пасивний словник					
Активний словник					
Звуковимова					
Фонематичний слух					
Лексика					
Граматика					
Зв'язне мовлення					

2. Перерахувати основні умови для правильного виховання мовлення у дітей в період онтогенезу.

3. Проаналізувати літературу з питання розвитку мовлення дітей дошкільного віку, назвати засоби, які можуть підтримувати у дитини інтерес до власного мовлення.

4. Скласти бесіду з батьками про необхідність та способи розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Навести приклади неправильного мовленнєвого виховання дітей дошкільного віку.

3. Пояснити значення термінів «дефект мовлення» і «вікова несформованість мовлення».

4. Відомо, що мовлення дорослих повинно бути прикладом для дитини. Розкрийте це положення.

5. Назвати види стимулювання мовленнєвого спілкування дітей дошкільного віку.

6. Розкрити роль читання та розповідання казок для правильного розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

7. Як знайомство з навколишнім середовищем впливає на розвиток мовлення дітей дошкільного віку?

8. Назвати і проаналізувати основні причини затримки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

9. Визначити роль мовного середовища у формуванні мовлення дітей дошкільного віку.

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. –М.: Владос, 1999.
2. Волкова Л.С. Хрестоматія по логопеди. – 1-2 том. –М., 1999.
3. Волосовец Т.В. Основы логопедии с практикумом по произношению. – М., 2002.
4. Хрестоматія з логопедії: Історичні аспекти. Дислалія. Дизартрія. Ринолалія: навч. посіб. / уклад.: М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. – [2-ге вид., змін. і доп.]. – К.: КНТ, 2008. – 380 с.
5. <http://www.eurolab.ua/child/2109/2111/8779/>
6. http://dnz18.edu.kh.ua/rozklad_urokiv/skoromovki_dlya_rozvitku_movi/
7. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/muhina/05.php

Теми для самостійного опрацювання:

1. Проаналізувавши літературні джерела, розкрити роль слухового і зорового сприйняття в розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Лабораторне заняття № 6

Тема: Особливості розвитку лексико-граматичної структури мовлення в онтогенезі.

Мета: Проаналізувати особливості розвитку дитячого мовлення в онтогенезі. Визначити характерні особливості.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Заповнити таблицю. Визначити основні етапи становлення смислової сторони мовлення у дітей дошкільного віку. Заповни таблицю 8.

Таблиця 8

Особливості становлення лексико-граматичної сторони мовлення в період онтогенезу

<i>Вік дитини</i>	<i>Лексика</i>	<i>Граматика</i>	<i>Зв'язне мовлення</i>
0 –1 рік			
2 роки			
3 роки			
4 роки			
5 років			
6 -7 років			

2. Перерахувати основні умови для правильного розвитку лексико-граматичної сторони мовлення дітей різного віку.

3. Наведіть приклади, що характеризують розвиток лексико-граматичної та зв'язного мовлення на різних вікових етапах.

4. Скласти бесіду з батьками про необхідність та способи розвитку смислової сторони мовлення дітей дошкільного віку.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Дати загальну характеристику активного мовлення на першому році життя дитини.
2. Дати визначення поняттям «активна лексика» і «пасивна лексика».
3. Чи зникає лепет при появі слів?
4. Який вік вважається початком власне активного мовлення дитини? Дайте характеристику лексико-граматичної сторони мовлення на даному віковому періоді.
5. Особливості дієслівного і прикметникового словника дітей дошкільного віку.
6. Загальна характеристика формування граматичної структури речення дітей дошкільного віку.
7. Дати загальну характеристику лексико-граматичної структури мовлення на третьому році життя дитини.
8. Дати загальну характеристику лексико-граматичної структури мовлення на четвертому році життя дитини.
9. Дати загальну характеристику лексико-граматичної структури мовлення після п'ятого року життя дитини.

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. –М.: Владос, 1999.
2. Волкова Л.С. Хрестоматія по логопедии. – 1-2 том. –М., 1999.
3. Волосовец Т.В. Основы логопедии с практикумом по произношению. – М., 2002.
4. Логопсихологія : навч. посіб. / С.Ю. Конопляста, Т.В. Сак ; за ред. М.К. Шеремет. – К.: Знання , 2010. – 293 с.
5. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): Навчальний посібник. - К., 2009., - 244 с.
6. Жукова Н. С. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников: [кн. для логопеда] / Н. С. Жукова, Е. М. Мастюкова, Т. Б. Филочева. – [2-е изд., перераб.]. – М.: Просвещение, 1990. – 239 с.: ил.
7. <http://www.eurolab.ua/child/2109/2111/8779/>
8. http://dnz18.edu.kh.ua/rozklad_urokiv/skoromovki_dlya_rozvitku_movi/
9. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/muhina/05.php

Теми для самостійного опрацювання:

1. Використовуючи спеціальну літературу, визначити і проаналізувати особливості становлення зв'язного мовлення у різні вікові періоди розвитку дитини.

Практичне заняття № 7

Тема: Особливості становлення фонематичного слуху в період онтогенезу.

Мета: Вивчити онтогенетичні особливості розвитку фонематичного слуху у дітей дошкільного віку. Проаналізувати етапи формування фонематичного слуху в період онтогенезу.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Записати і оформити у вигляді таблиці особливості формування фонематичного слуху в різні вікові періоди розвитку дитини.
2. Вивчити і записати методику виявлення порушень фонематичного слуху у дітей дошкільного віку під час логопедичного обстеження (на прикладі однієї групи звуків). Підібрати необхідний мовленнєвий і наочний матеріал.
3. Визначити і записати основні ознаки порушення фонематичного слуху у дітей дошкільного віку.
4. Скласти бесіду з батьками про необхідність розвитку фонематичного слуху у дітей в період дошкільного віку.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Дати визначення і розкрити різницю в поняттях «фізіологічний слух», «слухова увага», «фонематичний слух».
2. Розкрити зміст терміну «фонетичні і фонематичні недоліки мовлення».
3. Визначити роль фізіологічного слуху під час формування мовлення дитини.
4. Пояснити залежність формування звукопромовляння у дітей раннього віку від рівня сформованості фонематичного слуху.
5. У яких випадках порушення звукопромовляння необхідна перевірка стану фізіологічного і фонематичного слуху?

Література:

1. Бушуева, Л. С. Игра как средство развития фонематического слуха при обучении грамоте [Текст] / Л. С. Бушуева // Начальная школа плюс до и после : Научно-методический и психолого-педагогический журнал. - 2011. - N 8. - С. 45-47.
2. Волкова Л.С. Логопедия. - М.: Владос, 1999.
3. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.
4. Кушнир, Н. М. Пропуск, замена, искажение - основные ошибки в начальной школе [Текст] : (Из опыта работы) / Н. М. Кушнир // Начальная

школа плюс до и после : Научно-методический и психолого-педагогический журнал. - 2011. - N 8. - С. 48-50.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Використовуючи спеціальну літературу, визначити вплив ігрової діяльності на становлення фонетико-фонематичних процесів у дітей дошкільного віку.

Практичне заняття № 8

Тема: Етапи формування фонематичного слуху у дітей дошкільного віку.

Мета: Розглянути та проаналізувати етапи формування фонематичного слуху в онтогенезі. Визначити особливості кожного етапу.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Записати і оформити у вигляді таблиці характеристику кожного етапу формування фонематичного слуху. Заповнити таблицю 9.

Таблиця 9

Характеристика етапів формування фонематичного слуху в період онтогенезу

<i>Етапи</i>	<i>Вік дитини</i>	<i>Характеристика етапу</i>
--------------	-------------------	-----------------------------

2. Підібрати мовленнєвий та наочний матеріал до розвитку фонематичних процесів на кожному етапі формування. Оформити у логопедичний альбом.

3. Визначити особливості використання ігрової діяльності в період формування фонематичних процесів.

4. Записати у вигляді пам'ятки: над чим важливо працювати під час розвитку фонематичного слуху.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Дати характеристику I етапу формування фонематичного слуху.
2. Дати характеристику II етапу формування фонематичного слуху.
3. Дати характеристику III етапу формування фонематичного слуху.
4. Дати характеристику IV етапу формування фонематичного слуху.
5. Дати характеристику V етапу формування фонематичного слуху.
6. Дати характеристику VI етапу формування фонематичного слуху.
7. Вимоги до підбору дидактичного та ігрового матеріалу під час обстеження фонематичного слуху.

Література:

1. Бушуева, Л. С. Игра как средство развития фонематического слуха при обучении грамоте [Текст] / Л. С. Бушуева // Начальная школа плюс до и после : Научно-методический и психолого-педагогический журнал. - 2011. - N 8. - С. 45-47.
2. Волкова Л.С. Логопедия. - М.: Владос, 1999.
3. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.
4. Кушнир, Н. М. Пропуск, замена, искажение - основные ошибки в начальной школе [Текст] : (Из опыта работы) / Н. М. Кушнир // Начальная школа плюс до и после : Научно-методический и психолого-педагогический журнал. - 2011. - N 8. - С. 48-50.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Визначити роль батьків і педагогів дошкільних закладів на кожному етапі розвитку фонематичного слуху.

Практичне заняття № 9

Тема: Перший критичний період розвитку дитячого мовлення.

Мета: Розглянути та проаналізувати особливості становлення та розвитку лексико-граматичної і фонетико-фонематичної сторони мовлення у дітей раннього в перший критичний період розвитку.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Записати особливості активного і пасивного мовлення у дитини раннього віку в перший критичний період розвитку.
3. Дати визначення і записати в логопедичний словник наступні поняття: «сенситивний період», «мовлення», «мовна дія», «предметна дія», «пасивне мовлення», «активне мовлення».
4. Підібрати мовленнєвий та наочний матеріал на виявлення недоліків мовлення дітей в даний період розвитку. Оформити у вигляді альбому.
5. Визначити зміст бесід з батьками дітей стосовно профілактики мовленнєвих порушень у даний віковий період розвитку.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Дати визначення терміна «сенситивний період».
2. Дати визначення поняття «первинне навчання».
3. Дати визначення поняття «активне мовлення», «пасивне мовлення».
4. Які особливості характерні для критичних періодів розвитку дитячого мовлення?
5. Визначити основні причини, які впливають на виникнення проблем у першому критичному періоді розвитку дитячого мовлення.

6. Які науковці досліджували проблему виникнення першого критичного періоду розвитку дитячого мовлення?
7. Особливості ігрової діяльності у перший критичний період розвитку мовлення дітей раннього віку.

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. - М.: Владос, 1999.
2. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.
3. Волосовец Т.В. Основы логопедии с практикумом по произношению. - М., 2002.
4. Лалаева Р.И., Парамонова Л.Г., Шаховская С.Н. Логопедия в таблицах и схемах: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов по курсу «Логопедия». – М., 2012. – 216 с.
5. Лалаева Р. И. Взаимосвязь в развитии интеллекта и языковой способности у детей при нормальном и нарушенном онтогенезе / Р. И. Лалаева // Логопедия. – 2005. – № 1. – С. 5-11.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Визначити та проаналізувати, які зміни відбуваються у нервовій діяльності дітей раннього віку під час першого критичного періоду розвитку дитячого мовлення.
2. Використовуючи спеціальну літературу, визначити і пояснити роль батьків у формуванні усного мовлення в перший критичний період розвитку дитячого мовлення.

Лабораторне заняття № 10

Тема: Другий критичний період розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Мета: Розглянути та проаналізувати особливості розвитку лексико-граматичної і фонетико-фонематичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку в другий критичний період розвитку дитячого мовлення.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Визначити та записати основні шкідливі фактори, що впливають на мовленнєву функцію під час другого критичного періоду розвитку дитячого мовлення.
2. Записати стан лексико-граматичної, фонетико-фонематичної сторони мовлення дитини в три роки.
3. Зробити порівняльну характеристику смислової та звукової сторони мовлення дітей в 1 - 3 роки. Заповнити таблицю 10.

Таблиця 10

Порівняльна характеристика стану сформованості усного мовлення дітей дошкільного віку в різні вікові періоди розвитку

<i>Вік дитини</i>	<i>Звуковимова</i>	<i>Фонематичний слух</i>	<i>Лексика</i>	<i>Грамматика</i>	<i>Зв'язне мовлення</i>
1 рік					
3 роки					

4. Записати умови, при яких відбувається нормальний мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку.

5. Підібрати мовленнєвий та наочний матеріал на виявлення недоліків мовлення дітей в даний період розвитку.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. З чим пов'язані функціональні розлади мовлення у дітей дошкільного віку?

2. Дати характеристику психогенним мовленнєвим розладам.

3. Які науковці досліджували проблему виникнення другого критичного періоду розвитку дитячого мовлення?

4. Психологічна характеристика дітей в другий критичний період розвитку дитячого мовлення.

5. Особливості спілкування батьків з дитиною у другий критичний період мовленнєвого розвитку. Які помилки роблять батьки?

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. - М.: Владос, 1999.

2. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.

3. Волосовец Т.В. Основы логопедии с практикумом по произношению. - М., 2002.

4. Лалаева Р.И., Парамонова Л.Г., Шаховская С.Н. Логопедия в таблицах и схемах: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов по курсу «Логопедия». – М., 2012. – 216 с.

5. Практикум по дошкольной логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин.-тов./ В.И. Селиверстов, С.Н. Шаховская, Т.Н. Воронцова, Ю.Г. Гаубих; Под ред. В.И. Селивестрова, – М: – «Просвещение», 1988 – 222 с.: ил.

6. Лалаева Р. И. Взаимосвязь в развитии интеллекта и языковой способности у детей при нормальном и нарушенном онтогенезе / Р. И. Лалаева // Логопедия. – 2005. – № 1. – С. 5-11.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Визначити і записати зміст бесід з батьками дітей стосовно профілактики мовленнєвих порушень у даний віковий період розвитку.

Лабораторне заняття № 11

Тема: Третій критичний період розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Мета: Розглянути та проаналізувати особливості розвитку лексико-граматичної і фонетико-фонематичної сторони мовлення у дітей в третій критичний період розвитку мовленнєвих функцій.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Назвати шкідливі фактори, що впливають на функцію мовлення під час третього критичного періоду.
2. Записати стан усного мовлення дитини у 5-6 років.
3. Зробити порівняльну характеристику смислової та звукової сторони мовлення дітей у різні критичні періоди розвитку. Заповнити таблицю 11.

Таблиця 11

Порівняльна характеристика стану сформованості усного мовлення дітей дошкільного віку в різні вікові періоди розвитку

<i>Вік дитини</i>	<i>Звуковимова</i>	<i>Фонематичний слух</i>	<i>Лексика</i>	<i>Граматика</i>	<i>Зв'язне мовлення</i>
1 рік					
3 роки					
5-6 років					

4. Записати основні напрями діагностики стану усного мовлення у дітей в третій критичний період розвитку.

5. Підібрати мовленнєвий і наочний матеріал для обстеження. Оформити у логопедичному альбомі.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. З чим пов'язані функціональні розлади мовлення?
2. Надати характеристику мовленнєвого розвитку в третій критичний період.
3. Які науковці досліджували проблему виникнення третього критичного періоду?
4. Особливості підготовки дітей 5- 6 років до писемного мовлення.
5. Проаналізувати стан дрібної моторики пальців рук у дітей 5-6 років.
- 6 Проаналізувати стан звуковимови у дітей 5-6 років.
7. Пояснити роль батьків у формуванні усного мовлення в даний період.
8. Визначити взаємозв'язок усного і писемного мовлення.

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. - М.: Владос, 1999.
2. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.
3. Волосовец Т.В. Основы логопедии с практикумом по произношению. - М., 2002.
4. Практикум по дошкольной логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин.-тов./ В.И. Селиверстов, С.Н. Шаховская, Т.Н. Воронцова, Ю.Г. Гаубих; Под ред. В.И. Селивестрова, – М: – «Просвещение», 1988 – 222 с.
5. Лалаева Р.И., Парамонова Л.Г., Шаховская С.Н. Логопедия в таблицах и схемах: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов по курсу «Логопедия». – М., 2012. – 216 с.
6. Лалаева Р. И. Взаимосвязь в развитии интеллекта и языковой способности у детей при нормальном и нарушенном онтогенезе / Р. И. Лалаева // Логопедия. – 2005. – № 1. – С. 5-11.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Проаналізувати роль ігрової діяльності в третій критичний період розвитку дитячого мовлення.
2. Визначити і записати зміст бесід з батьками дітей стосовно профілактики мовленнєвих порушень у даний віковий період розвитку.

Лабораторне заняття № 12

Тема: Особливості артикуляційної моторики.

Мета: Проаналізувати особливості розвитку артикуляційних рухів у дітей в нормі та з вадами мовленнєвого розвитку. Ознайомитися з методикою виконання статичних і динамічних вправ, спрямованих на розвиток та удосконалення артикуляційної моторики.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Навчитися виконувати статичні та динамічні артикуляційні вправи. Продемонструвати перед дзеркалом виконання артикуляційної гімнастики.
2. Заповнити таблицю. Визначити та проаналізувати статичні та динамічні вправи, записати техніку їх виконання та вплив на м'язи органів артикуляції. Заповнити таблицю 12.

Таблиця 12

Характеристика артикуляційних вправ

<i>Вправи</i>	<i>Вплив на м'язи</i>	<i>Методичні рекомендації</i>
<i>Статичні</i>		

1.		
<i>Динамічні</i>		
1.		

3. Скласти рекомендації для батьків щодо виконання вправ на розвиток артикуляційної моторики дітьми дошкільного віку.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Довести необхідність використання вправ артикуляційної моторики при корекції вад вимови.
2. Назвати діагностичні артикуляційні вправи. Визначити їх мету.
3. Визначити мету корекційних статичних вправ.
4. Назвати динамічні артикуляційні вправи.
5. Визначити роль мовленнєвого супроводу при виконанні артикуляційної гімнастики.
6. Про що свідчать помилки при виконанні артикуляційних вправ?
7. Визначити характер впливу статичних і динамічних вправ на м'язи органів артикуляції.

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. –М.: Владос, 1999.
2. Волкова Л.С. Хрестоматія по логопедии. – 1-2 том. –М., 1999.
3. Волосовец Т.В. Основы логопеди с практикумом по произношению. – М., 2002.
4. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения: Практикум по логопедии. –М.: Просвещение, 1989.
5. Гомля В. Артикуляційна гімнастика. Методичні рекомендації для логопедів, учителів і вихователів загальноосвітніх навчальних закладів / [за наук. ред. Л. О. Федорович]. – К.: Кременчук: Християнська Зоря, 2008. – 67 с.
6. <http://logopedia.com.ua/Zvuky/zvuky3.htm>

Теми для самостійного опрацювання:

1. Проаналізувати роль ігрової діяльності при корекції артикуляційної моторики.

Лабораторне заняття № 13

Тема: Комплекси артикуляційної гімнастики.

Мета: Вивчити та закріпити техніку виконання статичних і динамічних вправ, спрямованих на розвиток артикуляційної моторики при різних видах порушення звуковимови.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Схематично замалювати артикуляційний апарат при виконанні динамічних та статичних вправ артикуляційної гімнастики.
2. Підібрати і записати у зошит комплекс артикуляційних вправ до кожної групи звуків. Заповнити таблицю 13.

Таблиця 13

Комплекси артикуляційних вправ для різних груп звуків

<i>Групи звуків</i>	<i>Рекомендовані артикуляційні вправи</i>
Шиплячі	
Свистячі	
Сонорні	
Задньоязикові	

3. Використовуючи літературні джерела до кожної статичної та динамічної артикуляційної вправи, підібрати відповідний мовленнєвий та наочний матеріал.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Які помилки виникають у дітей дошкільного віку під час виконання артикуляційної гімнастики?
2. Назвати артикуляційні вправи, що можуть бути поліфункціональними.
3. Назвати основні вимоги до проведення артикуляційної гімнастики.
4. Яку кількість вправ можуть пропонувати логопеди дітям логопатам під час корекції звуковимови?
5. Які вимоги до використання наочного і мовленнєвого матеріалу при виконанні артикуляційних вправ?
- 6 Чи можна виконувати артикуляційні вправи як профілактику порушень звукової сторони мовлення? Обґрунтувати свою відповідь.

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. –М.: Владос, 1999.
2. Волкова Л.С. Хрестоматія по логопеди. – 1-2 том. –М., 1999.
3. Волосовец Т.В. Основы логопеди с практикумом по произношению. – М., 2002.
4. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения: Практикум по логопеди. –М.: Просвещение, 1989.
5. Гомля В. Артикуляційна гімнастика. Методичні рекомендації для логопедів, учителів і вихователів загальноосвітніх навчальних закладів / [за наук. ред. Л. О. Федорович]. – К.: Кременчук: Християнська Зоря, 2008. – 67 с.

6. <http://logopedia.com.ua/Zvuky/zvuky3.htm>
7. http://homepages.tversu.ru/~ips/2_05.htm
8. <http://logopediya.com/books-logopediya2/182.php>

Теми для самостійного опрацювання:

1. Роль батьків при роботі з артикуляційною моторикою.
2. Взаємозв'язок вихователя і логопеда при роботі з дитиною логопатом.

Лабораторне заняття № 14

Тема: Особливості розвитку мовленнєвого дихання у дітей дошкільного віку в період формування мовлення.

Мета: Визначити особливості формування мовленнєвого дихання у дітей дошкільного віку в період онтогенезу. Проаналізувати існуючі сучасні методи обстеження мовленнєвого дихання у дітей різної вікової групи.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Визначити і записати особливості мовленнєвого і фізіологічного дихання. Заповнити таблицю 14.

Таблиця 14

Порівняльна характеристика мовленнєвого та фізіологічного дихання

<i>Мовленнєве дихання</i>	<i>Фізіологічне дихання</i>

2. Розкрити необхідність правильного мовленнєвого дихання для чіткого вимовляння звуків.

3. Запропонувати методичні рекомендації для проведення вправ дихальної гімнастики. Записати у зошит.

4. Підібрати ігри та вправи з мовленнєвим та наочним супроводом для обстеження мовленнєвого дихання у дітей різних вікових груп. Записати їх у зошит.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Дати визначення понять «фізіологічне дихання», «мовленнєве дихання».

2. Продемонструвати основні типи дихання (грудне, ключичне, черевне).

3. Проаналізувати різницю між мовленнєвим диханням дитини і дорослого.

4. Продемонструвати різні по силі і довжині видихи, показати можливість регуляції сили і довжини струменя повітря, що видихається.

5. Які помилки виникають у дітей дошкільного віку під час виконання дихальної гімнастики?

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. - М.: Владос, 1999.
2. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.
3. Волосовец Т.В. Основы логопедии с практикумом по произношению. - М., 2002.
4. Федорович Л.О. Логопедический альбом. - Полтава, 2001.
5. Ревуцька О. Розвиток вчення про мовленнєві порушення та їх подолання / О. Ревуцька // Імідж сучасного педагога. Корекційно-педагогічна допомога дітям. – 2009. – № 6-7 (95-96). – С. 80-82.
6. Яковлева С.Д. Анатомио-фізіологічні та клінічні основи дефектології.- Херсон, 2001.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Проаналізувати роль мовленнєвого дихання при формуванні мовлення дітей раннього віку.
2. Особливості профілактичної роботи з батьками дітей-логопатів щодо мовленнєвого дихання.

Лабораторне заняття № 15

Тема: Практичне застосування вправ на розвиток мовленнєвого дихання.

Мета: Розглянути та проаналізувати вправи з формування мовленнєвого дихання. Проаналізувати існуючі сучасні дихальні вправи для дошкільників різних вікових груп.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Підібрати і описати ігри і вправи для дітей раннього віку, які використовуються для формування мовленнєвого дихання.
2. Підібрати і описати ігри і вправи для дітей дошкільного віку, які використовуються для формування мовленнєвого дихання.
3. Підібрати і описати ігри і вправи для дітей молодшого шкільного віку, які використовуються для формування мовленнєвого дихання.
4. Використовуючи літературні джерела, визначити і записати інноваційні методи корекції порушень мовленнєвого дихання у дітей-логопатів.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Визначити значення ігрової діяльності під час розвитку і формування мовленнєвого дихання.
2. Які функціональні іграшки використовуються на логопедичних заняттях для розвитку мовленнєвого дихання?

3. Комплекс фізичних вправ для формування дихання.
4. Чи всі порушення мовленнєвого дихання може виправити логопед? Обґрунтувати свою відповідь.
5. Назвати діагностичні вправи для обстеження стану мовленнєвого дихання з урахуванням віку дітей.
6. Дітям якого віку необхідний мовленнєвий супровід і чому?

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. –М.: Владос, 1999.
2. Волкова Л.С. Хрестоматія по логопеди. – 1-2 том. –М., 1999.
3. Волосовец Т.В. Основы логопедии с практикумом по произношению. – М., 2002.
4. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения: Практикум по логопеди. –М.: Просвещение, 1989.
5. Яковлева С.Д. Анатомио –фізіологічні та клінічні основи дефектології. – Херсон, 2001.
6. <http://www.logopediya.com.ua/postanovka-zvukiv/206-2011-06-27-08-26-33>
7. http://volodumirivna.at.ua/load/metodichna_skrinka/movlennevij_rozvitok/movlennevij_rozvitok_doshkilnika/8-1-0-34

Теми для самостійного опрацювання:

1. Використовуючи спеціальну літературу, проаналізувати нетрадиційні методи формування мовленнєвого дихання.

Лабораторне заняття № 16

Тема: Особливості розвитку загальної та дрібної моторики

Мета: Визначити особливості розвитку моторних функцій у дітей в період онтогенезу.

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначити і записати у таблицю особливості розвитку загальної та дрібної моторики у дітей в період онтогенезу. Заповни таблицю 15.

Таблиця 15

Вікові особливості формування моторних функцій в період онтогенезу

<i>Вік дитини</i>	<i>Загальна моторика</i>	<i>Дрібна моторика</i>
-------------------	--------------------------	------------------------

2. Проаналізувати взаємозв'язок між розвитком моторики і мовленням.
3. Записати види вправ на розвиток дрібної моторики рук у дітей дошкільного віку.

4. Записати приклад профілактичної бесіди з батьками дітей дошкільного віку на тему «Розвиток дрібної моторики пальців рук».

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Дати визначення понять «загальна моторика», «артикуляційна моторика», «дрібна моторика».

2. Чи існує взаємозв'язок точних (тонких) рухів пальців рук та рухів язика?

3. Вплив інтелектуального розвитку на формування м'якої моторики.

4. Визначити значення гри для розвитку і формування загальної і дрібної моторики.

5. Доцільність використання літературного матеріалу при проведенні занять по розвитку моторики у дітей дошкільного віку.

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. –М.: Владос, 1999.

2. Волкова Л.С. Хрестоматія по логопедії. – 1-2 том. –М., 1999.

3. Волосовец Т.В. Основы логопедии с практикумом по произношению. – М., 2002.

4. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения: Практикум по логопедии. –М.: Просвещение, 1989.

5. <http://logopedia.com.ua/Zvuky/zvuky3.htm>

Теми для самостійного опрацювання:

1. Роль дидактичних ігор для розвитку і корекції дрібної моторики пальців рук.

Лабораторне заняття № 17

Тема: Корекція загальної та дрібної моторики.

Мета: Розглянути та проаналізувати дидактичні вправи по формуванню дрібної моторики пальців рук.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підібрати й описати логопедичні ігри для дітей раннього віку і старших дошкільників, які використовуються для розвитку загальної моторики. Визначити їх мету.

2. Підібрати мовленнєвий матеріал для пальчикової гімнастики (масажу) з мовленнєвим супроводом.

4. Розробити методичні рекомендації для розвитку дрібної моторики пальців рук у дітей різної вікової групи.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Продемонструвати функціональні іграшки, які використовуються для розвитку дрібної моторики.

2. Комплекс фізичних вправ для формування загальної моторики.

3. Які природні матеріали можна використовувати на заняттях з розвитку дрібної моторики?

4. Визначити та перерахувати діагностичні вправи для розвитку мілкої моторики пальців рук.

5. Назвати корекційні вправи для розвитку дрібної моторики пальців рук.

6. Визначити ефективність використання природних матеріалів на заняттях з розвитку дрібної моторики.

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. –М.: Владос, 1999.

2. Волкова Л.С. Хрестоматія по логопеди. – 1-2 том. –М., 1999.

3. Волосовец Т.В. Основы логопеди с практикумом по произношению. – М., 2002.

4. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения: Практикум по логопеди. –М.: Просвещение, 1989.

5. <http://logopedia.com.ua/Zvuky/zvuky3.htm>

6. <http://www.solnushki.ru/fingerplay>

7. <http://homestead.narod.ru/child4.htm>

Теми для самостійного опрацювання:

1. Використовуючи літературні джерела, визначити і записати нетрадиційні методи корекції дрібної моторики пальців рук дітей дошкільного віку з вадами мовлення.

Практичне заняття № 18

Тема: Логопедична класифікація голосних звуків.

Мета: Вивчити логопедичну характеристику голосних звуків. Визначити артикуляційний уклад під час промовляння голосних звуків української мови.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Вивчити і замалювати (використовуючи логопедичні профілі) у зошит положення органів артикуляції при промовлянні голосних звуків. Визначити різницю.

2. Схематично замалювати положення губ при промовлянні голосних звуків.

3. Заповнити таблицю 16.

Таблиця 16

Логопедична характеристика голосних звуків

<i>Логопедична позиція</i>	<i>Звук</i>
Переднього ряду	
Заднього ряду	
Високого підняття	
Високо-середнього підняття	
Середнього підняття	
Низького підняття	
Лабіалізовані	
Нелабіалізовані	

4. Визначити звук за описом:

1) губи сильно витягнуті вперед; зуби розімкнені; кінчик язика значно відтягнений від передніх нижніх зубів; спинка язика високо піднімається до м'якого піднебіння; м'яке піднебіння закриває прохід у носову порожнину; голосові зв'язки вібрують.

2) рот широко розкритий; кінчик язика трохи відтягнутий від нижніх зубів; м'яке піднебіння закриває прохід у носову порожнину; голосові зв'язки вібрують.

5. Дати опис артикуляції при промовлянні наступних голосних звуків: [A], [O], [E], [Y], [И], [I].

Питання для самопідготовки та контролю:

1. За якими ознаками характеризують голосні залежно від положення язика?

2. За якими рядами поділяються голосні звуки. Як вони утворюються.

3. Характеристика голосних звуків за ступенем підняття язика.

4. Як поділяються голосні звуки за положенням губ?

5. Визначити роль м'якого піднебіння в утворенні голосних звуків.
6. Визначити роль дихання при промовлянні голосних звуків.

Література:

1. Лалаева Р.И., Парамонова Л.Г., Шаховская С.Н. Логопедия в таблицах и схемах: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов по курсу «Логопедия». – М., 2012. – 216с.
2. Полякова М.А. Самоучитель по логопеди. Универсальное руководство / М.А. Полякова. – М.: Айрис-пресс, 2006. – 208 с.
3. Резниченко Т. С.и Ларина О. Д. Логопедическая энциклопедия для родителей дошкольников и младших школьников. :- "АСТ" и "Астрель"-2009.
4. Шаховская С., Волосовец Т., Орлова О., Парамонова Л. Серия: Библиотека учителя-дефектолога Логопедия. Методическое наследие. В 5 книгах. Книга 1. Нарушение голоса и звукопроизводительной стороны речи. В 2 частях. Часть 1. Нарушения голоса. Дислалия. –М.: Владос,2009.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Особливості розвитку звуковимови дітей від народження до першого року життя.
2. Вимоги, які висуває логопед до дитини під час промовляння голосних звуків.

Практичне заняття № 19

Тема: Логопедична класифікація приголосних звуків української мови.

Мета: Розглянути та проаналізувати приголосні звуки за різними логопедичними ознаками.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Замалювати будову артикуляційного апарату. Позначити органи периферичного відділу, які беруть участь у створенні приголосних звуків.
2. Замалювати артикуляційний профіль будь-якого звука з групи свистячих, шиплячих, сонорних, задньоязикових. Визначити їх подібність і різницю в артикуляції.
3. Дати характеристику усіх приголосних звуків української мови за різними логопедичними ознаками. Оформити відповідь у вигляді таблиці.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Яка різниця між положенням органів артикуляції під час промовляння голосних і приголосних звуків?
2. Пояснити, які органи артикуляції виконують активну під час промовляння приголосних звуків, а які - пасивну.
3. Які звуки з'являються в мовленні дитини першими і чому?

4. Які звуки з'являються у дитини пізніше інших і чому?
5. Дати характеристику приголосних звуків за місцем створення перепони.
6. Назвати і дати характеристику приголосним звукам за способом створення перепони.
7. Як поділяються звуки за участю спинки язика?
8. Характеристика звуків за участю голосу і шуму, носового резонансу.

Література:

1. Жукова Н.С. Уроки логопеда. Исправление нарушенной речи. - М.: Эксмо, 2007.
2. Пожиленко Е. А. Волшебный мир звуков и слов. - Издательство: КАРО, 2008 (Популярная логопедия)
3. Пожиленко Е. А. Методические рекомендации по постановке у детей звуков С, Ш, Р, Л. - СПб.: -КАРО -2009(Популярная логопедия)
4. Хватцев М. Е. Логопедия. В 2 книгах. Книга 1, Книга 2.: - Владос, 2009 (Педагогическое наследие)

Теми для самостійного опрацювання

1. Особливості класифікації приголосних звуків української мови.
2. Роль фізіологічного слуху в процесі формування мовлення дитини.

Лабораторне заняття № 20

Тема: Характеристика правильної артикуляції звуків [Б]-[Б'], [П]-[П'], [М]-[М'].

Мета: Вивчити положення органів артикуляції при промовлянні визначених приголосних звуків.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

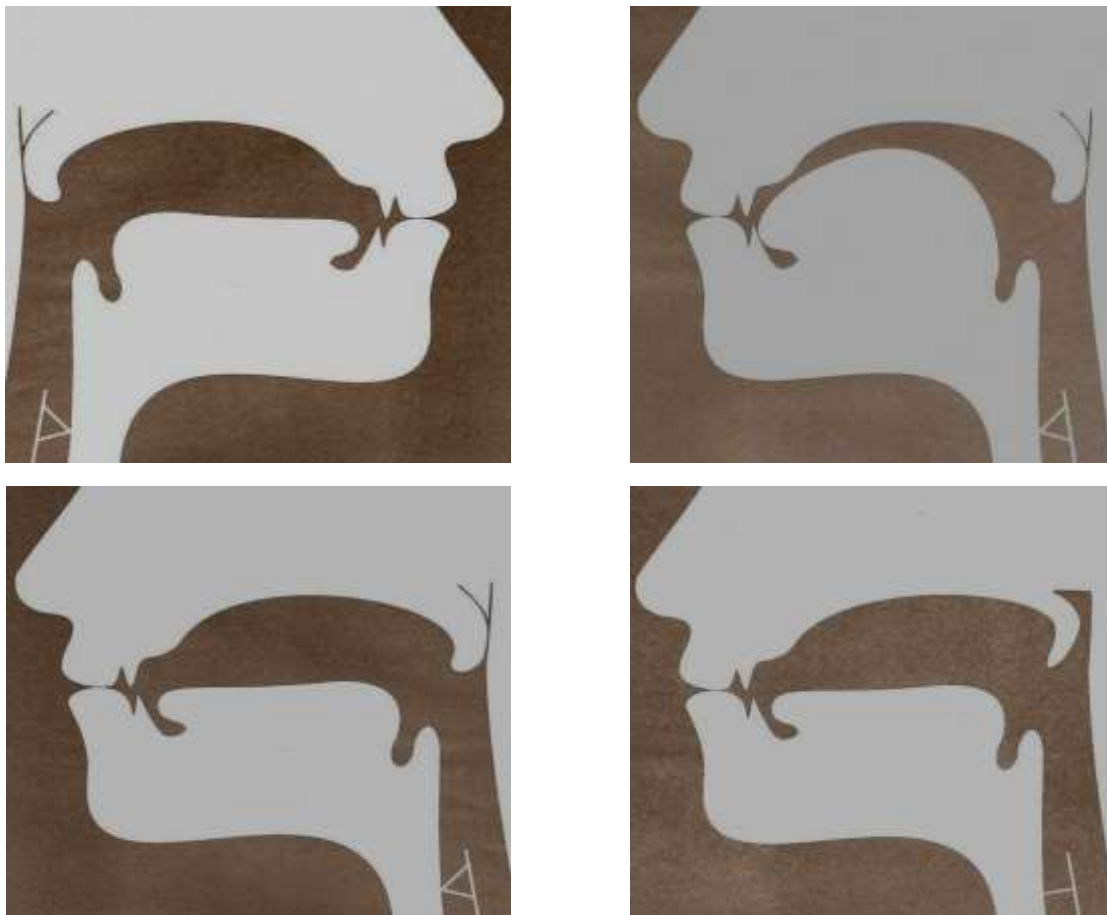
1. Дати логопедичну характеристику фонем [П]-[П'], [Б]-[Б'], [М]-[М'] за усіма ознаками. Заповни таблицю 17.

Таблиця 17

Логопедична характеристика звуків

<i>Фонemi</i>	<i>За місцем створення</i>	<i>За способом створення</i>	<i>За участю спинки язика</i>	<i>За участю голосу й шуму</i>	<i>За участю носового резонансу</i>
---------------	----------------------------	------------------------------	-------------------------------	--------------------------------	-------------------------------------

2. Замалювати логопедичні профілі кожної фонemi. На їх прикладі дати характеристику статичної і динамічної створення звуку.
3. Визначити, які звуки зображені на артикуляційних профілях.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Особливість класифікації даних фонем в українській мові.
2. Дати логопедичну характеристику звукам даної групи.
3. Чому губно-губні і губно-зубні звуки вважаються звуками раннього онтогенезу?
4. Положення органів артикуляції під час промовляння звуків [Б], [П], [М].
6. Визначити роль мовленнєвого дихання під час промовляння звуків.
7. Проаналізувати роль фонематичного сприйняття при порушенні цих звуків.
8. Визначити різницю в артикуляції м'якої і твердої форми.
9. Яка різниця між артикуляційним профілем звуків [П] і [М]?

Література:

1. Архипова Е. Ф. Логопедическая работа с детьми раннего возраста, Москва, 2007
2. Пожиленко Е. А. Методические рекомендации по постановке у детей звуков С, Ш, Р, Л. -СПб.: -КАРО -2009(Популярная логопедия)
3. Хватцев М. Е. Логопедия. В 2 книгах. Книга 1, Книга 2.: - Владос,2009 (Педагогическое наследие)

4. Практикум по дошкольной логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин.-тов./ В.И. Селиверстов, С.Н. Шаховская, Т.Н. Воронцова, Ю.Г. Гаубих; Под ред.. В.И. Селивестрова, – М: – «Просвещение», 1988 – 222 с.: ил.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Проаналізувати особливості становлення приголосних звуків визначеної групи в онтогенезі.

Практичне заняття № 21

Тема: Характеристика правильного вимовляння звуків [В], [Ф].

Мета: Розглянути та проаналізувати положення органів артикуляції при промовлянні губно-зубних звуків.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Дати логопедичну характеристику фонем за усіма ознаками. Оформити відповідь у таблицю 18.

Таблиця 18

Логопедична характеристика губно-зубних звуків

Фонема	За місцем створення	За способом створення	За участю спинки язика	За участю голосу й шуму.	За участю носового резонансу.
[В]					
[Ф]					

2. Замалювати логопедичні профілі кожної фонемі. Визначити їх подібність і відмінність.

3. Визначити і записати артикуляційні вправи для формування правильної артикуляції визначених звуків.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Особливість класифікації даних фонем в українській мові.
2. Положення органів артикуляції під час промовляння губно-зубних звуків.
3. Визначити роль мовленнєвого дихання під час промовляння цих звуків.
4. Прийоми вироблення правильної артикуляції даних звуків.
5. Яка роль фонематичного сприйняття при порушенні звуків даних фонетичних груп?

Література:

1. Волкова Л.С. Хрестоматія по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.

2. Лалаева Р.И., Парамонова Л.Г., Шаховская С.Н. Логопедия в таблицах и схемах: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов по курсу «Логопедия». – М., 2012. – 216 с.

3. Пожиленко Е. А. Методические рекомендации по постановке у детей звуков С, Ш, Р, Л. -СПб.: -КАРО -2009(Популярная логопедия)

4. Практикум по дошкольной логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин.-тов./ В.И. Селиверстов, С.Н. Шаховская, Т.Н. Воронцова, Ю.Г. Гаубих; Под ред.. В.И. Селивестрова, – М: – «Просвещение», 1988 – 222 с.: ил.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Проаналізувати особливості становлення приголосних звуків визначеної групи в онтогенезі.

Практичне заняття № 22

Тема: Характеристика правильного вимовляння звуків [Т]-[Т'], [Д]-[Д'], [Н]-[Н'].

Мета: Розглянути та проаналізувати положення органів артикуляції при промовлянні передньоязикових звуків.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Дати логопедичну характеристику фонем за усіма ознаками. Оформити відповідь у таблицю 19.

Таблиця 19

Логопедична характеристика губно-зубних звуків

Фонема	За місцем створення	За способом створення	За участю спинки язика	За участю голосу й шуму.	За участю носового резонансу.
Т-Т'					
Д-Д'					
Н – Н'					

2. Замалювати логопедичні профілі кожної фонемі. На їх прикладі дати характеристику статичної і динамічної створення звуку.

3. Визначити і записати артикуляційні вправи для формування правильної артикуляції визначених звуків.

4. Визначити фонему за артикуляційним профілем.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Особливість класифікації даних фонем в українській мові.
2. Положення органів артикуляції під час промовляння передньоязикових звуків.
3. Визначити роль мовленнєвого дихання під час промовляння звуків.
4. Прийоми вироблення правильної артикуляції даних звуків.
5. Проаналізувати роль фонематичного сприйняття при порушенні звуків даних фонетичних груп.
6. Які звуки вважаються ротовими, а які носовими? Обґрунтувати відповідь.

Література:

1. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.
2. Лалаева Р.И., Парамонова Л.Г., Шаховская С.Н. Логопедия в таблицах и схемах: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов по курсу «Логопедия». – М., 2012. – 216 с.
3. Пожиленко Е. А. Методические рекомендации по постановке у детей звуков С, Ш, Р, Л. -СПб.: -КАРО -2009(Популярная логопедия)
4. Практикум по дошкольной логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин.-тов./ В.И. Селиверстов, С.Н. Шаховская, Т.Н. Воронцова, Ю.Г. Гаубих; Под ред.. В.И. Селивестрова, – М: – «Просвещение», 1988 – 222 с.: ил.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Проаналізувати особливості становлення приголосних звуків визначеної групи в онтогенезі.

Лабораторне заняття № 23

Тема: Характеристика свистячих звуків [С]-[С'], [З]-[З'], [Ц], [ДЗ].

Мета: Розглянути та проаналізувати положення органів артикуляції при промовлянні свистячих звуків. Визначити їх подібність і різницю.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Дати логопедичну характеристику фонем за усіма ознаками Офрмити відповідь у таблицю 20.

Таблиця 20

Логопедична характеристика свистячих звуків

<i>Фонема</i>	<i>За місцем створення</i>	<i>За способом створення</i>	<i>За участю спинки язика</i>	<i>За участю голосу й шум</i>	<i>За участю носового резонансу</i>
[С]-[С']					
[З]-[З']					
[Ц]					
[ДЗ]					

2. Замалювати логопедичні профілі кожної фонем. Визначити різницю між положенням органів артикуляції м'якої і твердої форми свистячих звуків.

3. Визначити і записати артикуляційні вправи для формування правильної артикуляції свистячих звуків.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Особливість класифікації даних фонем в українській мові.
2. Дати логопедичну характеристику свистячих звуків.
3. Положення органів артикуляції під час промовляння [С] [С']-[З] [З']
4. Положення органів артикуляції під час промовляння [Ц], [ДЗ]. Чому ці звуки називають звуками подвійної артикуляції?
5. Яка особливість положення органів артикуляції під час промовляння м'яких форм свистячих звуків?
6. Визначити роль мовленнєвого дихання під час промовляння свистячих звуків.
7. Продемонструвати артикуляційні вправи, які доцільно використовувати при порушенні промовляння звуків даної фонетичної групи.

Література:

1. Архипова Е. Ф. Логопедическая работа с детьми раннего возраста, Москва, 2007
2. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.
3. Лалаева Р.И., Парамонова Л.Г., Шаховская С.Н. Логопедия в таблицах и схемах: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов по курсу «Логопедия». – М., 2012. – 216 с.
4. Пожиленко Е. А. Методические рекомендации по постановке у детей звуков С, Ш, Р, Л. -СПб.: -КАРО -2009 (Популярная логопедия).
5. Практикум по дошкольной логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин.-тов./ В.И. Селиверстов, С.Н. Шаховская, Т.Н. Воронцова, Ю.Г. Гаубих; Под ред. В.И. Селивестрова, – М: – «Просвещение», 1988 – 222 с.: ил.

6. Хватцев М. Е. Логопедия. В 2 книгах. Книга 1, Книга 2.: - Владос, 2009 (Педагогическое наследие).

Теми для самостійного опрацювання:

1. Проаналізувати роль фонематичного сприйняття при порушенні цих звуків.

Лабораторне заняття № 24

Тема: Характеристика правильної артикуляції шиплячих звуків [Ж]-[Ш], [Ч], [ДЖ], [ШЧ].

Мета: Вивчити положення органів артикуляції при промовлянні даних звуків.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Дати логопедичну характеристику шиплячим звукам за усіма ознаками. Заповнити таблицю 21.

Таблиця 21

Логопедична характеристика звуків

<i>Фонема</i>	<i>За місцем створення</i>	<i>За способом створення</i>	<i>За участю спинки язика</i>	<i>За участю голосу й шуму</i>	<i>За участю носового резонансу</i>
					.

2. Замалювати логопедичні профілі кожної фонему.

3. Визначити за артикуляційним профілем фонему.

4. Визначити положення органів артикуляції при промовлянні шиплячих звуків в нормі.
5. Навчитись промовляти свистячі звуки перед дзеркалом.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Особливість класифікації даних фонем в українській мові.
2. Логопедична характеристика шиплячих звуків.
3. Положення органів артикуляції під час промовляння [Ш]-[Ж].
4. Визначити роль мовленнєвого дихання під час промовляння звуків.
5. Продемонструвати артикуляційні вправи, які доцільно використовувати при порушенні промовляння звуків даної фонетичної групи.
6. Проаналізувати роль фонематичного сприйняття при порушенні цих звуків.

Література:

1. Архипова Е. Ф. Логопедическая работа с детьми раннего возраста, Москва, 2007.
2. Пожиленко Е. А. Методические рекомендации по постановке у детей звуков С, Ш, Р, Л. - СПб.: - КАРО – 2009 (Популярная логопедия).
3. Хватцев М. Е. Логопедия. В 2 книгах. Книга 1, Книга 2.: - Владос, 2009 (Педагогическое наследие).

Теми для самостійного опрацювання:

1. Проаналізувати роль мовленнєвого дихання при формуванні приголосних звуків.

Лабораторне заняття № 25

Тема: Характеристика правильного вимовляння звуків [Г]-[К], [Г]-[Х], [Й]

Мета: Вивчити положення органів артикуляції при промовлянні даних звуків

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Дати логопедичну характеристику задньоязиковим звукам за усіма ознаками. Заповнити таблицю 22.

Таблиця 22

Логопедична характеристика звуків

<i>Фонема</i>	<i>За місцем створення</i>	<i>За способом створення</i>	<i>За участю спинки язика</i>	<i>За участю голосу й шуму</i>	<i>За участю носового резонансу</i>
К-Г					
Х-Г					
Й					

2. Замалювати логопедичні профілі кожної фонемі.
3. Написати логопедичну характеристику для [Г]-[К], [Г]-[Х], [Й].

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Особливість класифікації даних фонем в українській мові.
2. Дати логопедичну характеристику звукам даної групи.
3. Положення органів артикуляції під час промовляння [К]-[Г], [Г]-[Х], [Й]
4. Визначити роль мовленнєвого дихання під час промовляння звуків.

Література:

1. Волкова Л.С. Хрестоматія по логопедії. - 1 –2 том. - М., 1999.
2. Лалаева Р.И., Парамонова Л.Г., Шаховская С.Н. Логопедия в таблицах и схемах: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов по курсу «Логопедия». – М., 2012. – 216 с.
3. Пожиленко Е. А. Методические рекомендации по постановке у детей звуков С, Ш, Р, Л. -СПб.: -КАРО -2009 (Популярная логопедия).
4. Практикум по дошкольной логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин.-тов./ В.И. Селиверстов, С.Н. Шаховская, Т.Н. Воронцова, Ю.Г. Гаубих; Под ред. В.И. Селивестрова, – М: – «Просвещение», 1988 – 222 с.: ил.

Лабораторне заняття № 26

Тема: Характеристика правильного вимовляння звуків [Л-Л’].

Мета: Вивчити положення органів артикуляції при промовлянні даних звуків.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Дати логопедичну характеристику фонем за усіма ознаками. Заповнити таблицю 23.

Таблиця 23

Логопедична характеристика звуку

<i>Фонема</i>	<i>За місцем створення</i>	<i>За способом створення</i>	<i>За участю спинки язика</i>	<i>За участю голосу й шуму</i>	<i>За участю носового резонансу</i>
[Л-Л'].					

2. Замалювати логопедичні профілі кожної фонемі. На їх прикладі дати характеристику статичності і динаміки створення звуку.

3. Розробити конспект логопедичного заняття за темою: Обстеження промовляння звуків [Л-Л'].

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Дати логопедичну характеристику сонорного звука [Л-Л'].
2. Положення органів артикуляції під час промовляння [Л-Л'].
3. Яка особливість положенням органів артикуляції під час промовляння м'яких звуків?
4. Які порушення в будові артикуляційного апарату викликають порушення промовляння даних звуків?
5. Визначити роль мовленнєвого дихання під час промовляння звуків [Л-Л'].
6. Проаналізувати роль фонематичного сприйняття при порушенні цих звуків.

Література:

1. Волкова Л.С. Хрестоматія по логопедії. - 1 –2 том. - М., 1999.
2. Лалаєва Р.И., Парамонова Л.Г., Шаховская С.Н. Логопедія в таблицях і схемах: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов по курсу «Логопедия». – М., 2012. – 216 с.
3. Пожиленко Е. А. Методические рекомендации по постановке у детей звуков С, Ш, Р, Л. -СПб.: -КАРО -2009 (Популярная логопедия).
4. Практикум по дошкольной логопедии: Учеб. пособие для студентов пед. ин.-тов./ В.И. Селиверстов, С.Н. Шаховская, Т.Н. Воронцова, Ю.Г. Гаубих; Под ред. В.И. Селивестрова, – М: – «Просвещение», 1988 – 222 с.: ил.

Лабораторне заняття № 27

Тема: Характеристика правильного вимовляння звуків [Р-Р'].

Мета: Вивчити положення органів артикуляції при промовлянні даних звуків.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Дати логопедичну характеристику фонем за усіма ознаками. Заповнити таблицю 24.

Таблиця 24

Логопедична характеристика звуку

<i>Фонема</i>	<i>За місцем створення</i>	<i>За способом створення</i>	<i>За участю спинки язика</i>	<i>За участю голосу й шуму</i>	<i>За участю носового резонансу</i>
[P-P']					

2. Замалювати логопедичні профілі кожної фонем. На їх прикладі дати характеристику статичної і динамічної створення звуку.

3. Розробити конспект логопедичного заняття за темою: Обстеження промовляння звуків [P-P'].

4. Виправити положення органів артикуляції для створення фонем [P].

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Дати логопедичну характеристику сонорного звуку [P-P'].
2. Особливості положення органів артикуляції при промовлянні [P-P'].
4. Яка особливість положенням органів артикуляції під час промовляння м'яких звуків?
5. Які порушення в будові артикуляційного апарату викликають порушення промовляння даних звуків?
6. Визначити роль мовленнєвого дихання під час промовляння звуків [P].
7. Проаналізувати роль фонематичного сприйняття при порушенні цих звуків.

Література:

1. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.
2. Лалаева Р.И., Парамонова Л.Г., Шаховская С.Н. Логопедия в таблицах и схемах: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов по курсу «Логопедия». – М., 2012. – 216 с.
3. Пожиленко Е. А. Методические рекомендации по постановке у детей звуков С, Ш, Р, Л. -СПб.: -КАРО -2009 (Популярная логопедия).

4. Практикум по дошкольной логопеди: Учеб. пособие для студентов пед. ин.-тов./ В.И. Селиверстов, С.Н. Шаховская, Т.Н. Воронцова, Ю.Г. Гаубих; Под ред. В.И. Селивестрова, – М: – «Просвещение», 1988 – 222 с.: ил.

Практичне заняття № 28

Тема: Обстеження звуковимови дітей дошкільного віку.

Мета: Визначити особливості обстеження звуковимови і будови артикуляційного апарату у дітей дошкільного віку. Розглянути основні питання збору анамнезу і заповнення логопедичної картки.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Записати перелік питань до батьків, які повинні зацікавити логопеда під час обстеження мовленнєвого розвитку дитини (використовуючи логопедичну картку).
2. Підібрати дидактичний матеріал для індивідуального обстеження стану звуковимови у дітей дошкільного віку. Оформити у логопедичний альбом.
3. Розробити конспект заняття з індивідуального обстеження звукопромовляння у дітей дошкільного віку.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Мета і завдання логопедичного обстеження.
2. Необхідність збору анамнезу у батьків під час обстеження.
3. Назвати принципи обстеження мовлення дітей. Як вони реалізуються при обстеженні звукопромовляння?
4. Які існують форми недоліків звукопромовляння.
5. Обстеження будови артикуляційного апарату.
6. Продемонструвати артикуляційні вправи для обстеження рухомості органів артикуляції.
7. Які аномалії в будові органів мовлення впливають на звукопромовляння?
8. Проаналізувати дії логопеда при виявленні патології артикуляційного апарату.

Література

1. Волкова Л.С. Логопедия. - М.: Владос, 1999.
2. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.
3. Малярчук А. Я. Обстеження мовлення дітей.- К., 2000.
4. Волосовец Т.В. Основы логопедии с практикумом по произношению. - М., 2002.
5. Филичева Т. Б. Основы логопедии. - М., 1989.
6. Федорович Л. А. Логопедический альбом. - Полтава, 2001.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Використання нетрадиційних методів обстеження мовлення дітей дошкільного віку.

Практичне заняття № 29

Тема: Обстеження мовлення дітей дошкільного віку.

Мета: Визначити особливості обстеження лексико-граматичної сторони мовлення дітей дошкільного віку. Розглянути основні питання заповнення логопедичної картки.

Завдання для самостійної роботи на занятті:

1. Підібрати картинки для обстеження словникового запасу дитини з різних лексичних тем: одяг, транспорт, фрукти, посуд.
2. Підібрати лексичний і наочний матеріал для уточнення у дітей промовляння слів складної складової структури.
3. Записати у зошит зразок логопедичної картки.
4. Розробити логопедичне заняття з обстеження зв'язного мовлення дітей дошкільного віку.

Питання для самопідготовки та контролю:

1. Дати визначення лексико-граматичної будови мовлення.
2. Визначення поняття «зв'язне мовлення».
3. Необхідність обстеження словникового запасу слів.
4. Як реалізуються загальні принципи обстеження при виявленні недоліків лексико-граматичної системи мовлення у дітей?
5. Визначити роль ігрової діяльності під час обстеження мовлення .
6. Вимоги до підбору ігрового матеріалу для обстеження лексики дітей різних вікових груп.
7. Вимоги до підбору дидактичного матеріалу для обстеження граматичної будови мовлення дітей різних вікових груп.
8. Підбір наочності і літератури для обстеження зв'язного мовлення дітей різних вікових груп.
9. Аналіз отриманих результатів обстеження.

Література:

1. Волкова Л.С. Логопедия. - М.: Владос, 1999.
2. Волкова Л.С. Хрестоматия по логопедии. - 1 –2 том. - М., 1999.
3. Волосовец Т.В. Основы логопедии с практикумом по произношению. - М., 2002.
4. Федорович Л.А. Логопедический альбом. - Полтава, 2001.

Теми для самостійного опрацювання:

1. Визначити і проаналізувати зв'язок мовленнєвих порушень з загальним розвитком дитини.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ

1. Задачі логопедії як науки.
2. Принципи логопедії. Розкрити їх зміст.
3. Визначити особливості і функції мовленнєвого дихання.
4. Взаємозв'язок логопедії з дошкільною педагогікою.
5. Пояснити зв'язок мовлення і мисленням.
6. Назвати основні причини мовленнєвих порушень.
7. Визначити роль різних факторів у виникненні мовленнєвих порушень органічного і функціонального характеру.
8. Роль соціальних факторів у виникненні порушень мовлення.
9. Яка роль факторів спадковості у виникненні порушень мовлення?
10. Визначити взаємозв'язок порушень мовлення з порушеннями фізичного і психічного розвитку дитини.
11. Пояснити значення терміна «дефект мовлення» і «вікова несформованість мовлення».
12. Причина виникнення лексико-граматичної неповноцінності в мовленні дітей.
13. Дати визначення «первинні» і «вторинні» дефекти порушення мовлення.
14. Визначити взаємозв'язок порушення мовлення з розвитком психічних процесів дитини. Визначення поняття «фізіологічне і патологічне порушення мовлення».
15. Особливості розвитку мови дітей дошкільного віку.
16. Причини виникнення мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.
17. Критерії педагогічного, психологічного, лінгвістичного та клінічного характеру при вивченні мовленнєвих порушень.
18. Психолого-педагогічна класифікація мовленнєвих порушень.
19. Значення корекційного розвитку загальної та мовленнєвої моторики у дітей-логопатів.
20. Профілактика мовленнєвих порушень в сім'ї та дитячому закладі.
21. Проаналізуйте необхідність проведення логопедичної роботи з дитиною на етапі дошкільного дитинства.
22. Характеристика голосних звуків.
23. Види порушень голосних звуків.
24. Визначити різницю між положенням органів артикуляції під час промовляння голосних і приголосних звуків.
25. Пояснити, які органи артикуляції приймають активну участь під час промовляння приголосних звуків, а які пасивну.
26. Дати характеристику приголосних звуків за місцем створення перепони.
27. Назвати і дати характеристику приголосним звукам за способом створення перепони.

28. Як поділяються звуки за участю спинки язика?
29. Характеристика звуків за участю голосу і шуму, носового резонансу.
30. Продемонструвати статичні артикуляційні вправи.
31. Пояснити і продемонструвати динамічні артикуляційні вправи.
32. Дати визначення і розкрити різницю в поняттях «фізіологічний слух», «слухова увага», «фонематичний слух».
33. Розкрити зміст терміна «фонетичні і фонематичні недоліки мовлення».
34. Визначити роль фізіологічного слуху під час формування мовлення дитини.
35. Пояснити залежність формування звукопромовляння у дітей раннього віку від рівня сформованості фонематичного слуху.
36. У яких випадках порушення звукопромовляння необхідна перевірка стану фізіологічного і фонематичного слуху?
37. Назвати принципи обстеження мовлення дітей. Як вони реалізуються при обстеженні звукопромовляння?
38. Продемонструвати артикуляційні вправи для обстеження рухомості органів артикуляції.
39. Які аномалії в будові органів мовлення впливають на звукопромовляння?
40. Які критерії покладено в основу існуючих класифікацій мовленнєвих порушень.
41. Які види мовленнєвих порушень виділяє клініко-педагогічна класифікація.
42. Дати логопедичну характеристику губних звуків.
43. Логопедична характеристика передньоязикових звуків.
44. Вади вимови губно-губних та губно-зубних звуків.
45. Продемонструвати артикуляційні вправи, які доцільно використовувати при порушенні промовляння губних та язикових звуків.
46. Положення органів артикуляції при промовлянні звуків [Т]-[Д]
47. Продемонструвати вправи на формування мовленнєвого дихання.
48. Продемонструвати артикуляційні вправи, які доцільно використовувати при порушенні промовляння губних та язикових звуків.
49. Дати логопедичну характеристику свистячих звуків.
50. Логопедична характеристика шиплячих звуків.
51. Продемонструвати артикуляційні вправи, які доцільно використовувати при порушенні промовляння шиплячих звуків.
52. Продемонструвати артикуляційні вправи, які доцільно використовувати при порушенні промовляння свистячих звуків
53. Положення органів артикуляції під час промовляння сонорного [Л]-[Л']
54. Особливості положення органів артикуляції при промовлянні вібранта [Р]-[Р']

55. Які порушення в будові артикуляційного апарату викликають порушення промовляння приголосних звуків?
56. Продемонструвати артикуляційні вправи, які доцільно використовувати при порушенні промовляння сонорних звуків.
57. Положення органів артикуляції під час промовляння [Ц]-[Ц']
58. Особливості положення органів артикуляції при промовлянні [ДЗ]-[ДЗ']
59. Положення органів артикуляції при промовлянні звуків [Ч]-[ДЖ]
60. Положення органів артикуляції під час промовляння [К]-[Г]
61. Особливості положення органів артикуляції при промовлянні “Х-Г “
62. Положення органів артикуляції при промовлянні звуків [Й]
63. Проаналізувати роль фонематичного сприйняття при порушенні приголосних звуків.
64. Дати визначення «фізіологічне дихання», «мовленнєве дихання».
65. Визначити значення гри під час розвитку і формування мовленнєвого дихання.
66. Роль дидактичних ігор для розвитку і корекції мовленнєвого дихання.
67. Підібрати комплекс фізичних вправ для формування дихання.
68. Дати визначення «загальна моторика», «артикуляційна моторика», «дрібна моторика».
69. Проаналізувати взаємозв'язок між розвитком моторики і мовленням.
70. Роль дидактичних ігор для розвитку і корекції дрібної моторики пальців рук.
71. Доцільність використання мовленнєвого матеріалу при проведенні занять з розвитку моторики у дітей дошкільного віку.
72. Підібрати комплекс фізичних вправ для формування загальної моторики.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

1. **Акустико-фонематична дислалія** - зумовлена вибірковою несформованістю операцій опрацювання фонем за їх акустичними параметрами в сенсорній ланці механізму сприймання мовлення. В її основі лежить недостатня сформованість фонематичного слуху, в функції якого входить впізнавання та розрізнення фонем, які є у складі слова.

2. **Аналізатор мовленнєво-руховий** – аналізатор, що забезпечує сприйняття і аналіз інформації від органів мовлення (зокрема від м'язів) та змінює напругу положення органів дихання, голосу і артикуляції.

3. **Апікальні передньоязикові приголосні** - артикуються кінчиком язика, який може торкатися зубів, ясен, піднебіння тощо.

4. **Артикуляторно-фонематична дислалія** - зумовлена несформованістю операцій відбору фонем за їх артикуляційними параметрами в моторній ланці продукування мовлення. Виділяють два варіанти порушень.

5. **Артикуляторно-фонетична дислалія** - зумовлена неправильно сформованими артикуляційними позиціями.

6. **Артикуляційна база мовлення** - сукупність артикуляційних навичок, потрібних для вільного вимовляння звуків тієї чи іншої мови.

7. **Артикуляція** - діяльність мовленнєвих органів, пов'язана з вимовою звуків мовлення і різноманітних їх комплексів, які складають склади, слова.

8. **Африкати** – це звуки складної артикуляції, першим компонентом яких є зімкнення, а другим – щілина.

9. **Виховання** - систематичне і цілеспрямоване управління процесом формування особистості.

10. **Гаммацизм** – недолік вимови звуку г.

11. **Глотковий або фарингальний приголосний** - при творенні корінь язика зближується із задньою стінкою глотки.

12. **Губні приголосні** – приголосні, що створюються в результаті зближення нижньої губи з верхньою або верхніми зубами.

13. **Дислалія** - порушення звуковимови за нормального слуху та збереженої іннервації мовленнєвого апарату.

14. **Дихання мовленнєве** – дихання у процесі мовлення, що відрізняється від звичайного більш швидким вдихом і сповільненим видихом, значним збільшенням дихального обсягу, переважно ротовим типом дихання, максимальним розходженням голосових складок на вході та зближенням їх майже до зіткнення на виході.

15. **Дорсальні передньоязикові приголосні** - утворюються, коли кінчик язика опушений до нижніх зубів, а передня його частина притискується до твердого піднебіння;

16. **Етіологія** – вчення про причини та умови виникнення порушення в розвитку; вчення про причини й умови виникнення хвороби, недуги, патологічного стану.

17. **Загальне недорозвинення мовлення** - різні складні мовленнєві порушення, за яких у дітей спостерігається порушене формування всіх складових мовленнєвої системи.

18. **Затримка мовленнєвого розвитку** - гальмування темпу, коли рівень мовленнєвого розвитку не відповідає віковій дитини.

19. **Йотацизм** – недолік вимови звука й.

20. **Ітерації фізіологічні** – повторення дітьми деяких звуків і (або) складів, обумовлене віковими недосконалостями діяльності слухового й мовленнєво-рухового аналізаторів у період формування мовлення в дошкільному дитинстві.

21. **Капацизм** - недолік вимови звуків к, к'.

22. **Компенсація** - відновлення недорозвинутих чи порушених психофізичних функцій шляхом використання збережених чи перебудови частково порушених функцій.

23. **Корекційно-відновлювальне навчання** – вид навчання, який спрямований на відновлення порушення мовленнєвих і немовленнєвих функцій.

24. **Корекція порушення мовлення** - виправлення, усунення, подолання недоліків мовлення.

25. **Критичні періоди в розвитку мовлення** - найбільш інтенсивний розвиток ланок мовної системи відбувається в певні вікові терміни. У цей час відзначається підвищена нестійкість нервових механізмів мовленнєвої діяльності і виникає ризик появи порушень. Критичні періоди розвитку мовлення відіграють роль певних чинників, вони можуть бути самостійними і можливо їх поєднання з іншими несприятливими факторами - генетичними захворюваннями, соматичною слабкістю, порушеннями в роботі нервової системи.

26. **Ламбдацизм** - неправильна вимова звуків л, л'.

27. **Логопедичний вплив** – педагогічний процес, спрямований на корекцію і компенсацію порушення мовленнєвої діяльності, на виховання та розвиток дитини з порушенням мовлення.

28. **Логопедія** - наука про порушення мовлення, причини цих порушень, методи попередження, виявлення та усунення мовленнєвих порушень.

29. **Механізм порушення мовлення** - відхилення у процесах та операціях, що забезпечують виникнення і розвиток мовленнєвої діяльності.

30. **Механічна дислалія** – порушення звуковимови, що зумовлене анатомічними дефектами периферичного апарату мовлення (органів артикуляції).

31. **Мовленнєва діяльність** — специфічна форма психічної діяльності людини, що забезпечує розуміння мовлення оточення і власні висловлювання. Це активний, цілеспрямований, мотивований (як будь-яка довільна дія) предметний (змістовний) процес висловлення і прийому сформованої та сформульованої за допомогою мови думки, інформації, спрямованої на

задоволення комунікативно-пізнавальної потреби людини у процесі спілкування. Мова та мовлення є двома ланками мовленнєвої діяльності.

32. **Мовлення** - оволодіння та застосування особистістю певної мови в процесі її спілкування з іншими людьми, тобто в процесі мовленнєвої діяльності (мова в дії).

33. **Навчання** - процес здобуття знань, умінь і навичок для певного виду діяльності організованим способом.

34. **Недорозвинення мовлення** - якісно низький рівень сформованості порівняно з нормою тієї чи іншої мовленнєвої функції або мовленнєвої системи загалом.

35. **Норма мовлення** – загальноприйняті варіанти вживання мовлення в процесі мовленнєвої діяльності.

36. **Носові приголосні** – при вимові в ротовій порожнині утворюється тісне змикання (як при [б] або [д]), проте одночасно повітря вільно виходить через носову порожнину.

37. **Онтогенез дитячого мовлення** — розвиток мовлення дитини в різні вікові періоди.

38. **Онтогенез** (від грец. ontos — єство, genesis — походження) — процес розвитку індивідуального організму, тобто сукупність послідовних морфологічних, фізіологічних та біохімічних перетворень організму від його зародження до кінця життя.

39. **Патогенез порушеного мовлення** - розділ патології, в якому досліджуються механізми виникнення і розвитку порушень мовленнєвої діяльності.

40. **Перевиховання** – процес корекції і компенсації особистісних особливостей осіб з порушеною мовленнєвою діяльністю.

41. **Передньоязикові приголосні** - утворюються, коли піднятий угору край передньої частини язика притискується до піднебіння, а спинка язика при цьому опущена (звук р).

42. **Порушення мовлення** - це термін для позначення відхилень від мовленнєвої норми, прийнятої в мовному середовищі, що частково або повністю перешкоджають мовленнєвому спілкуванню, обмежують можливості пізнавального розвитку та соціокультурної адаптації.

43. **Розпад мовлення** - втрата вже сформованих мовних навичок і комунікативних умінь внаслідок локальних уражень мозку.

44. **Ротацізм** - неправильна вимова звуків р, р'.

45. **Сигматизм** - неправильна вимови свистячих і шиплячих звуків.

46. **Симптом порушення мовлення** – ознака (прояв) будь-якого порушення мовленнєвої діяльності.

47. **Симптоматика порушення мовлення** – це сукупність ознак (проявів) порушення мовленнєвої діяльності.

48. **Сонорні приголосні** - приголосні, що складаються з голосу й шуму з перевагою голосу.

49. **Структура мовленнєвого порушення** – сукупність (склад) мовленнєвих і не мовленнєвих симптомів даного порушення мовлення та характер їх зв'язків.

50. **Фонематичний слух** – здатність людини до аналізу й синтезу мовленнєвих звуків, тобто слух, що забезпечує сприйняття фонем даної мови.

51. **Функціональна дислалія** – дефекти відтворення звуків мовлення (фонем) за відсутності органічних порушень в будові артикуляційного апарату.

52. **Хітизм** – недолік вимови звука - х.

53. **Шумні приголосні** - приголосні, що складаються з голосу і шуму з перевагою шуму (дзвінкі приголосні) або з одного тільки шуму (глухі приголосні).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Берник Т. Навчання дітей з важкими розладами мовлення у спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті / Т. Берник // Дефектологія. – 2007. – № 1. – С. 47-52.
2. Берник Т. Обґрунтування потреби логопедичної допомоги та розвиток мережі закладів для дітей з порушеннями мовлення у 30-х рр. ХХ ст. / Т. Берник // Дефектологія. – 2005. – № 2. – С. 48-52.
3. Берник Т. Організація логопедичної допомоги дітям дошкільного віку в системі спеціальної освіти / Т. Берник // Дефектологія. – 2006. – № 1. – С. 51-55.
4. Болтова Н. В. Работа психологической службы с детьми логопедических групп / Н. В. Болтова // Логопед в детском саду. – 2004. – № 2. – С. 20-27.
5. Валявко С. М. О понятийно-терминологических проблемах логопедии и логопсихологии / С. М. Валявко // Специальная психология. – 2008. – № 4. – С. 34-40.
6. Гомля В. Артикуляційна гімнастика. Методичні рекомендації для логопедів, учителів і вихователів загальноосвітніх навчальних закладів / [за наук. ред. Л. О. Федорович]. – К.: Кременчук: Християнська Зоря, 2008. – 67 с.
7. Жукова Н. С. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников: [кн. для логопеда] / Н. С. Жукова, Е. М. Мастюкова, Т. Б. Филочева. – [2-е изд., перераб.]. – М.: Просвещение, 1990. – 239 с.: ил.
8. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психологічні і лінгвістичні аспекти. [навч. пос. для студ. вищ. навч. закл.] / Л. О. Калмикова. – К.: НМЦВО, 2003. – 300 с.
9. Конопляста С. Ю. Логопсихологія: навч. посіб. / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак; за ред. М. К. Шеремет. – К.: Знання, 2010. – 293 с.
10. Лалаева Р. И. Взаимосвязь в развитии интеллекта и языковой способности у детей при нормальном и нарушенном онтогенезе / Р. И. Лалаева // Логопедия. – 2005. – № 1. – С. 5-11.
15. Лалаева Р. И. Логопедическая работа в коррекционных классах: [кн. для логопеда] / Р. И. Лалаева. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 224 с.: ил. – (Коррекционная педагогика).
11. Лалаева Р. И. Проблемы логопедической диагностики / Р. И. Лалаева // Логопедия сегодня. – 2007. – № 3. – С. 37-43.
12. Левина Р. Е. Характеристика общего недоразвития речи у детей / Р. Е. Левина // Логопедия сегодня. – 2009. – № 1. – С. 6-19.

13. Логопедия: учеб. для студ. дефектологич. фак. пед. высших учеб. заведений / под ред. Л. С. Волковой. – [5-е изд. перераб. и доп.] – М.: Владос, 2007. – 703 с. – (Коррекционная педагогика).
14. Логопедія. Підручник. За ред. М. К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово». 2010. – 376 с: іл.
15. Ляпидевский С. С. О классификации речевых расстройств / С. С. Ляпидевский, Б. М. Гриншпун // Логопедия сегодня. – 2009. – № 2. – С. 6-10.
16. Майе К. Тератогенные эффекты воздействия алкоголя, марихуаны и кокаина в пренатальный период / К. Майе, Ричард Х. Грандже, А. Тлаклина // Практическая психология и логопедия. – 2009. – № 3 (38).
17. Мастюкова Е. М. Онтогенетический подход к структуре дефекта при моторной алалии / Е. М. Мастюкова // Дефектология. – 1981. – № 6. – С. 13-20.
18. Пастухова С. А. К вопросу о категориальном аппарате науки логопедии / С. А. Пастухова // Логопедия сегодня. – 2007. – № 4. – С. 49-52.
19. Пінчук Ю. В. Модель професійної компетентності вчителя-логопеда / Ю. Пінчук // Дефектологія. – 2007. – № 2. – С. 14-18.
20. Пятница Т. В. Логопедия в таблицах и схемах / Т. В. Пятница. – Минск: Аверсэв, 2006. – (В помощь логопеду).
21. Ревуцька О. В. Розвиток вчення про мовленнєві порушення та їх подолання / О. Ревуцька // Імідж сучасного педагога. Корекційно-педагогічна допомога дітям. – 2009. – № 6-7 (95-96). – С. 80-82.
22. Сергеева І. В. Логопедична допомога в системі освіти України / І. В. Сергеева // Хрестоматія з логопедії: навчальний посібник / Уклад.: М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. – К.: КНТ, 2006. – С. 33-37.
23. Соботович Є. Ф. Концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку / Є. Ф. Соботович // Дефектологія. – 2002. – № 1. – С. 2-7.
24. Тарасун В. В. Логодидактика / В. В. Тарасун – [Навчальний посібник для вищій навчальних закладів.]. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2004. – 348 с.
25. Тарасун В. В. Формування мовної особистості – новий напрям логопедичної роботи (теоретичне обґрунтування) / В. В. Тарасун // Дефектологія. – 2007. – № 4. – С. 3-11.
26. Топильская О. Основные направления подготовки логопедов в Московском городском педагогическом университете / О. Топильская // Імідж сучасного педагога. – Полтава, 2005. – № 6-7 (55-56). – С. 11-13.
27. Филичева Т. Б. Обучение на занятиях (обучение и воспитание детей с ФФН) / Т. Б. Филичева // Логопедия сегодня. – 2008. – № 3. – С. 30-35.

28. Филичева Т. Б. Психолого-педагогическая характеристика детей с общим недоразвитием речи / Т. Б. Филичева, Т. В. Туманова // Логопедия. – 2006. – № 2. – С. 57-68.

29. Филичева Т. Б. Речь как явление физиологическое, социальное, психолого-педагогическое / Т. Б. Филичева // Социальная психология. – 2008. – № 3. – С. 6-8.

30. Хватцев М. Е. Организация массовой логопедической помощи населению СССР / М. Е. Хватцев // Хрестоматія з логопедії: навчальний посібник / Уклад.: М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. – К.: КНТ, 2006. – С. 6-10.

31. Хрестоматія з логопедії: Історичні аспекти. Дислалія. Дизартрія. Ринолалія: навч. посіб. / уклад.: М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. – [2-ге вид., змін. і доп.]. – К.: КНТ, 2008. – 380 с.

32. Чернова Е. П. Психологическая помощь дошкольникам с нарушениями речи / Е. П. Чернова // Воспитание и обучение детей с нарушениями в развитии. – 2005. – № 2. с прил. – С. 51-55.

34. Чиркина Г. В. Проблемы логопедии в аспекте современных функциональных и когнитивных теорий языка / Г. В. Чиркина // Логопед в детском саду. – 2006. – № 4. – С. 13-15.